

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת כי תצא

א. רמב"ם

פרק כא, פסוק יב': כ"א, י"ב

"והבאת אל תוך ביתך וגלחת את ראשה" וכו'

לא דברה תורה אלא כנגד היצר ; ועם זאת כללה מצוה זו מן המדות הנעלות אשר ראוי שיתנהנו בהן החסידים מה שאעיר עליו, והוא, אע"פ שגבר יצרו עליו ואינו יכול להתאפק הרי חייב הוא ליחדה במקום צנוע, ואסור לו שילחצנה במלחמה, כן אסור לו לבוא עליה פעם שניה עד שינוח אבלה ותשוך דאגתה, ואין למנעה מלהתאבל ולהתנוול ולבכות, כי האבלים נחת בבכייתם ועוררות אבלם עד כלות כחותיהם הגופניים מלסבול אותו המאורע הנפשי, ולפיכך חננתה התורה ואפשרה לה זאת עד שתלאה מן הבכי והאבל, וכבר ידעת שהוא בעלה בגיורת. וכן כל השלשים יום נוהגת בפרהסיא בדתה ואפילו בעבודה זרה, ואין מדברים עמה בענייני אמונה כל אותו הזמן. ואם זאת אם לא החזירה לדיני התורה אינה נמכרת ואינו משתעבד בה.

מ"נ ג', מ"א

אלא

1. פרשנו קופץ שהתורה מתיחסת כאן למצב ההפקרות השורר בעת מלחמה אק נוסה לרסן אח"כ, איך ופאה?
2. מותר לה לצבור עבודה זרה כאלו ולהתאבל, איך ולמה?
3. אם אחרי כל זאת היא אינה מסכימה להיות יהודיה, אסור לו להתאמר בה או למכרה, מה כן?

* * *

ב. צרור המור.

פרק כד' פסוקים יד', טו':

כן על זה הדרך, לא תעשוק שכיר עני ואביון. כי זה אכזריות גדולה, שטורח כל היום ואח"כ תשלחנו בפחי נפש ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש - כלומר, שאם לא תתן לו שכרו, תהיה סיבה שיבא שמשך ותמות בלא עתך, אחר שהוא עני, ואין לו מה יאכל ויש לו בנים ובנות שממתינים המזונות. וכשהולך לעת ערב בלא שכירות ובלא מזונות, כמעט פרוח נשמתם מהם ומתים ברעב, ואז יקרא עליך אל ה'. וכבר ידעת כי במידה שאדם מודד בה מודדים לו (מגילה יב"ע), וכמו שאתה גרמת לו כי ימותו בניו, כן ימותו בניך, כי גלגל הוא שחוזר בעולם. ולזה סמך לכאן ולא יומתו אבות על בניו ובנים לא יומתו על אבותי (פסי טו), ולכן לא תהיה סיבה שימותו בניך בעוונך.

אלא

1. מהי קדיוק המצוה כאן?
2. איך פרשנו מבין את הפסוק: "ולא תבוא עליו השמש"?
3. פרשנו מבין באופן שונה עם את הפסוק: "לא יומתו אבות על בניו..." איך ולמה?

כי תצא

לא תעשוק. סתם עושק הוא איזה עוול בעולם, או העדר פרעון מלווה. וזהו פ"י ילא תעשוק את רעך' כמש"כ שם בסי' ויקרא. אבל כאן אינו מדבר אלא בעושק שכיר. מאחיך. מישראל ודאי אסור שהרי הצער לחוד אסור. או מגרד אשר בארצך. הוא גר תושב שדר בא"י באחת הערים. ובא לעיר אחרת לעשות מלאכה להרויח. בשעריך. היינו או בשעריך. שהוא גר מאותו עיר שהשוכר דר שם. וסלקא דעתך (הייתי חושב) דדוקא גר שבא מעיר אחרת ואפשר שאין בביתו מה לאכול רק מה ששולח פרי עמלו, אבל הדר בעירו והשוכר יודע שיש לו ממה לחיות. והיינו 'בשעריך' - אפילו הוא דר בעירך, מכל מקום הרי הוא מוזהר. (העמק דבר שם, שם)

פסוק

1. מהי הכרתו של "עושק"?
2. מה ההבדל בין ישראל לבין ארץ?
3. מה הכוונה של "גרשנו לצנין" "בשעריך"?

* * *

ד. המהר"ל מפראג עם פירושו הרב זלצר.

פרק כה' פסוק יז': "זכור את אשר עשה לך עמלק"

(דברים כ"ה י"ז)

המן (הרשע) מן התורה מניין שנאמר "המן העץ" (חולין קלט ע"ב).

הקשר בין המן, עמלק וחטאו של האדם הראשון

האם משחק מלים בלבד במדרש זה או, כבכל מדרש, טמון גם כאן רעיון נסתר ועמוק? רעיון המקשר באופן מהותי את המן הרשע לפסוק "המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו" שנאמר לגבי חטא האדם הראשון. אומר המהר"ל:

גם זה דבר מופלג ועמוק מאד. וזה כי המן הוא מזרע עמלק שכוחו סמואל הרשע, שהיה רוכב על הנחש ומסית את האשה לאכול מן העץ הדעת והביא המיתה לעולם (לבני האדם), וכך היה המן רוצה להביא העדר ומיתה לישראל שהם בפרט (-באופן מיוחד) נקראו אדם.

(חדושי אגדות ב' ע' קט"ז)

מענין לראות: מתחת למשחק המילים טמון עומק. המן מזרע עמלק רצה להשמיד את ישראל ועמלק גם היה זה שמאז חטא האדם הראשון שאף להשמיד ולאבד. וכך קשורים המן הרשע וחטא האדם הראשון זה בזה. דמיון המילים הנו דמיון חיצוני המביע רעיון פנימי עמוק ונסתר. זוהי גדולתם של מדרשי חז"ל ורק בעזרתם של גדולי ישראל יכולים אנו להבינם.

פסוק

1. לכאורה מה קשה בפסוקנו האפשר כאלו להצלות פירושו?
2. מה כל כך ארוץ פירוש עמלק שהתורה אחייבת השמדתו כאלו מקום וזמן?
3. איך פרשנו מן ומרחיב את המדרש על הקשר בין חטא אדם הראשון להמן ולעמלק?
4. מה למשה המצב כיום עם דין זה?

* * *

ה. אבני שוהם. אשר קרך בדרך ויזנב כך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים פרק כה' פסוק יח' : (כ"ה, י"ח).

מבואר מלשון הכתוב, שמצות התורה למחות זרעו של עמלק, מתייחסת אל האומה שנלחמה עם ישראל ברפידים, כשיצאו ממצרים. דבשביל מלחמתם עם ישראל, איבדו זכות חיותם וקיומן תחת השמים, וכן הוא אומר: וירא את עמלק, וישא משלו ויאמר, ראשית גוים עמלק, ואחריתו עדי אובד (במדבר כ"ד כ'), ופירש"י: ראשית גוים עמלק —

הוא קדם את כולם להלחם בישראל, וכך תרגם אונקלוס, [ריש קריא דישראל הוה עמלקא], ואחריתו ליאבד בידם, שנא' תמחה את זכר עמלק. ברם, ממה שנאמר בסוף פרשת בשלח (י"ז ט"ז), ויאמר, כי יד על כס י"ה, מלחמה לה' בעמלק מדור דור — משמע, דמלחמת ה' בעמלק, כבושה היא מדורות שעברו, (מדלא קאמר: מלחמה לה' בעמלק "לדור דור", אלא "מדור דור"). ומצות מחיית עמלק, מתייחסת אל עמלק בן אליפז בן עשו, שהוא היה הרודף אחר יעקב אבינו להרגו, בצאתו מבאר שבע ללכת לחרן, (כמבואר ברש"י בפ' ויצא כ"ט י"א), ומאז כבושה השנאה אל זרע עמלק לדורות עולם. או אפשר, דשרשי המלחמה צמחו עם המאבק שניהל יעקב אבינו עם שרו של עשו עד עלות השחר, כפי שמבואר בכתובים בפ' וישלח (ל"ב כ"ה—ל'), ומאז התחילה האבקות התמידית בין עמלק זרעו של עשו, לבין בית ישראל. [ובאיזה ספרים ראיתי, שהאיש שנאבק עמו יעקב אבינו, היה שרו של עמלק].
ואולי יש לרמוז דבר זה, במה שאמר "כי יד על כס י"ה", והיינו כהא דמבואר בגמ' חולין דף צ"א ע"ב, דדיוקנו של יעקב אבינו קבועה בכסא הכבוד, ולכן אמר: כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור, והכוונה בזה, דהמלחמה לה' בעמלק, תחילתה מדורו של יעקב, שדמותו חקוקה בכס י"ה.

- אילנות:**
1. מהו הקושי הרציוני הכללי הצומח בפני פרשנינו עליו הוא שנוי את כל פירושו?
 2. מה הוא לוח אפלטון?
 3. מה הקושי הציוני התורה הנלמד בפרכת הפסוק?
 4. איך יעקב אבינו מתקשר לכך?
- * * *

ו. המהר"ל מפראג עם פירוש הרב זלצר.

באגדות חז"ל רבות מוצאים אנו לשון גוזמא. במספרים ובמרחקים בגדול ובמשקל והדבר נראה לאדם שטחי כהגזמה בעלמא וכדברים בטלים כדרך בני אדם האוהבים להפריז ולהגזים.
המהר"ל מדגיש חזור והדגש שבדברים אלו מביעים חז"ל רעיונות עמוקים וחכמה נפלאה מאד. בכל "הגזמה" מספרית קיימת סמליות מסוימת אותה הביעו חז"ל כדרכם ברמזים וסודות:

נתבאר במקומות הרבה מאד שדברי חכמים לשון גוזמא, לכך (-לכן) אמרו במקומות הרבה (חולין צ') גוזמא קתני, אמנם אין אני אומר במקומות כאלו שדברו בלשון גוזמא שהוא דבר בטל, כדרך בני אדם שמדברים בלשון גוזמא. אבל הוא חכמה נפלאה מאד.
(חידושי אגדות ג' ע' קע"ב)

ומדוע דברו חז"ל ברמזים וסודות?
חכמים חשבו שאם יכתבו דברים כפשוטם לא כולם יבינו כראוי את הפשט ויזלזלו ח"ו בגדולי ומאורי ישראל. ולכן העדיפו לכתוב בדרך של סוד ורמז כדי שרק אותם בני אדם נבונים שיצליחו לפענח את הסוד והרמז יגיעו גם להבנת הפשט: זו אולי גם הסיבה שגם קדמונים-ראשונים לא רצו לגלות ולבאר דברי חכמינו:

אפשר כי זהו הטעם שלא רצו הראשונים לגלות דברי חכמים, מפני היראה שאם לא היה נכנס הפירוש בלב המעיין ישים חס ושלום חסרון בדברי חכמים. שיאמר כי אין פירוש עוד ופירוש זה אינו מתקבל. לכך הניחו הדבר סתום ולכן אני שואל ומתחנן שינתן לי דבר זה שאם אחר העיון לא יקבל (הקורא את) הדברים (-את פירוש המהר"ל לאגדות) יעבור את (-ידלג על) דברי ויהיו אצלו כאלו לא נאמרו כלל ויהיה דברי חכמים אצלו כספר החתום כמו שהיה אצלו קודם שנאמרו דברים אלו.
(באר הגולה ע' נ')

- אילנות:**
1. פרשנו מילה כאן נושא כללי האמריקאי, מה בדיוק הפניה לדעתו?
 2. מה חז"ל מתנשים ב"אומנות" פירוש מה אינו הפסוק?
 3. מה רוצים חז"ל ללמדנו בכך?
 4. פרשנו קובץ כי אט פירושו ודעתו אינם צריכים לחיוב את הלאומיות, אמה?
- * * *